

Betegjogok

A várandósság nem betegség és a szülés is élettani, természetes folyamat. Mindezek ellenére, amikor orvosi ellátásról van szó, akkor mind a várandós, mind a szülő anyára ugyanúgy vonatkozik a betegjogi törvény, mint bármely más ellátottra. Az 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről II. fejezete tartalmazza a betegek jogait és kötelezettségeit. Célszerű ismernünk a törvényt, és így jogainkat, kötelezettségeinket is, és ha kell, éljünk vele!

A szülés kapcsán kulcsfontosságú a törvény azon pontja, amely szerint "A szülő nőnek joga van arra, hogy az általa megjelölt nagykorú személy a vajúdás és a szülés alatt folyamatosan vele lehessen, a szülést követően pedig arra, hogy - amennyiben ezt az ő vagy újszülöttje egészségi állapota nem zárja ki - újszülöttjével egy helyiségben helyezték el."

Összeállításunkban a törvényben foglaltak magyarázatát adjuk közre. A cikk további részét a Szószóló Alapítvány honlapjáról vettük át.

A betegek jogai és kötelezettségei

Az egészségügyi ellátáshoz való jog

A betegnek alapvetően joga van az egészségi állapota által indokolt, megfelelő folyamatosan hozzáférhető és megkülönböztetés nélküli egészségügyi ellátáshoz. Megfelelő az ellátás, ha az adott egészségügyi szolgáltatásra vonatkozó szakmai és etikai szabályok megtartásával történik. Folyamatosan hozzáférhető az ellátás amennyiben az egészségügyi ellátórendszer napi 24 órán keresztül igénybevehető. (Ez nem azt jelenti, hogy minden egyes egészségügyi szolgáltató minden időben elérhető, hanem azt, hogy a beteg a szükséges ellátást időben meg kell, hogy kapja.) Az ellátás megkülönböztetés nélküli, ha nem történik hátrányos megkülönböztetés a betegek között társadalmi helyzetük, politikai nézeteik, származásuk, nemzetiségük, vallásuk, nemük, szexuális irányultságuk, koruk, családi állapotuk, testi vagy értelmi fogyatékoságuk, képzettségük és minden egyéb, az egészségi állapotukkal össze nem függő okok alapján.

Az egészségügyi ellátás Magyarországon nem ingyenes. Akinek van egészségbiztosítása, annak az ellátásért az esetek többségében nem kell fizetnie. Azonban vannak olyan ellátások, amit részben vagy teljes egészében a betegnek kell kifizetnie (pl. bizonyos fogászati kezelések, ápolási osztályon történő gondozás, szépészeti műtétek stb.) Azt, hogy valamely ellátásért fizetni kell, minden esetben előre közlik a beteggel.

Minden betegnek joga van sürgős szükség esetén az életmentő, illetve a súlyos vagy maradandó egészségkárosodás megelőzését biztosító ellátáshoz, valamint fájdalomnak csillapításához és szenvedéseinek enyhítéséhez. A sürgős szükség esete akkor áll fent, ha azonnali egészségügyi ellátás hiányában a beteg közvetlen életveszélybe kerülne, illetve súlyos vagy maradandó egészségkárosodást szenvedne. Ilyen helyzetben a betegnek meg kell kapnia a szükséges ellátást akkor is, ha nem tudja igazolni, hogy biztosított (nincsen nála tété kártya).

A betegnek ahhoz is joga van, hogy ellátását az általa választott orvos végezze. Azonban a szabad orvosválasztás feltétele, hogy az megfelelően a beteg egészségi állapota által indokolt szakmai követelményeknek, a beteg is valamint az orvos is jogosult legyen az ellátásra, illetve annak elvégzésére. Amennyiben a beteg fekvőbeteg-ellátó intézményben választ orvost, tekintettel kell lennie az intézmény ellátási rendjére. A beteg kérheti egy másik orvos által történő megvizsgálását is.

Előfordulhat, hogy a szükséges ellátásra nagyobb az igény, mint amit az adott intézményben teljesíteni képesek. Ebben az esetben – ha erre mód van – ajánlani kell a betegnek egy másik intézményt, ahol a beavatkozást hosszabb várakozás nélkül el tudják végezni, vagy pedig várólistára kell helyezni. A várólista határozza meg, hogy a betegek milyen sorrendben juthatnak a megfelelő ellátáshoz. Amennyiben a beteg várólistára kerül, akkor tájékoztatást kell kapnia annak okáról, várható időtartamáról és esetleges következményeiről. A várólistán a sorrend kialakítása egységes, ellenőrizhető, nyilvánosságra hozott szakmai szempontok szerint, a várólistán szereplő betegek egészségi állapota által indokoltan és hátrányos megkülönböztetés nélkül (pl. a beteg anyagi helyzete, lakóhelye, nemzetiségi hovatartozása stb.) történik. A várólistával kapcsolatos kérdéseivel vagy kételyeivel a beteg kezelőorvosához illetőleg a betegjogi képviselőhöz fordulhat.

Az emberi méltósághoz való jog

A beteg az emberi méltósághoz való joga alapján soha sem tekinthető a gyógyítás pusztá tárgyának. A kórház nem börtön. Az ellátás során a beteg jogainak gyakorlásában csak az egészségi állapota által indokolt ideig és mértékig korlátozható. Az ellátók kötelesek tekintettel lenni a beteg szeméremzetére, ezért ruházatát csak a szükséges időre és szakmailag indokolt mértékben távolíthatják el. A beteget csak méltányolható okból és ideig szabad várakoztatni. Amennyiben Ön úgy érzi, hogy emberi méltóságában megsértették, forduljon a betegjogi képviselőhöz.

A kapcsolattartás joga

A kórház nem zárt intézmény! Hozzátartozóival, barátaival a beteg írásban vagy szóban (telefonon) kapcsolatot tarthat és látogatókat fogadhat. A kapcsolattartásnak csak az intézmény feltételei, a betegtársak jogai és a betegellátás rendje szabhat korlátokat. A kapcsolattartás részletes szabályait az intézmény házirendje tartalmazza. A kórháznak gondoskodnia kell arról, hogy a beteg felvételekor megismerhesse a házirendet. Kiskorú gyermeknek és a súlyos állapotú betegnek joga van ahhoz, hogy egy személy – a betegellátást nem zavarva – éjjel-nappal mellette tartózkodjon. Hasonlóképpen a szülő nő megjelölhet egy olyan nagykorú személyt, aki a vajúdás és a szülés során folyamatosan mellette lehet.

A beteg megtilthatja azt, hogy gyógykezelésének tényét vagy a kezelésével kapcsolatos egyéb információt más előtt feltárják. (Például, ha nem akarja, hogy bárki is megtudja azt, hogy Ön a kórházban fekszik, akkor – kivételes esetektől eltekintve – az intézmény harmadik személlyel még a benntartózkodás tényét sem közölheti.)

Önnek joga van az egészségügyi intézményt elhagyni, ha ezzel mások testi épségét, egészségét nem veszélyezteti. Amennyiben úgy dönt, hogy a kórházi kezelésének befejezése előtt elhagyja az intézményt, kérjük tudassa szándékáról a kezelőorvosát! (Ha elégedetlen az ellátásával, vagy valami sérelem érte és ezért akar elmenni,

távozása előtt keresse fel a betegjogi képviselőt! És ne feledje, jogában áll kérnie más egészségügyi intézménybe történő áthelyezését is!)

A tájékoztatáshoz való jog

Önnek joga van ahhoz, hogy kezelőorvosától részletes tájékoztatást kapjon:

- egészségi állapotáról, beleértve ennek orvosi megítélését is,
- a javasolt vizsgálatokról, beavatkozásokról,
- a javasolt vizsgálatok, beavatkozások elvégzésének, illetve elmaradásának lehetséges előnyeiről és kockázatairól,
- a vizsgálatok, beavatkozások elvégzésének tervezett időpontjairól,
- döntési jogáról a javasolt vizsgálatok, beavatkozások tekintetében,
- más lehetséges eljárásokról, módszerekről,
- az ellátás folyamatáról és várható kimeneteléről,
- az egyes vizsgálatok, beavatkozások eredményéről,
- a további ellátásokról,
- a javasolt életmódról, valamint
- megtudhatja az ellátásban közvetlenül közreműködő személyek nevét, szakképesítését és beosztását.

A tájékoztatásnak érthetőnek kell lennie. Ha valamit nem értett, valamiben bizonytalan vagy újabb problémák merültek fel, ellátása során bármikor kérdezze meg orvosát, ápolóját. A kérdések az Ön gyógyulását és az orvos tájékozódását segítik, ezért ne érezze kellemetlennek, még akkor sem, ha úgy érzi, nehéz pontosan megfogalmazni az Önt érdeklő problémákat. Jó, ha előre készül az orvossal való találkozásra. Esetleg még otthon írja fel az Önt érdeklő kérdéseket, az aggasztó tüneteket, egyszerűen mindent, amit fontosnak tart megtudni vagy elmondani. Nagyon fontos dologról, az egészségéről van szó, ne szégyellje elmondani panaszait, félelmeit! Ne vegye zaklatásnak, az orvos kérdéseit! A gyógykezelése szempontjából nagyon fontos lehet az olyan információ is, aminek Ön nem tulajdonít jelentőséget.

A tájékoztatáshoz nem csak a tiszta tudatállapotú felnőtteknek van joga, hanem minden betegnek, aki kapcsolatba tud lépni a környezetével. Gyermekek, korlátozott tudatállapotú felnőttek esetében a tájékoztatáskor figyelembe kell venni a beteg életkorát, szellemi érettségét, pszichés állapotát. Amennyiben a beteg csak részben, vagy egyáltalán nem tájékoztatható, akkor a teljes körű tájékoztatást annak a személynek kell megadni, aki a beteg helyett jogosult az orvosi kezelésekre vonatkozó döntéseket meghozni.

Természetesen ahhoz is joga van, hogy ne tájékoztassák. Amennyiben nem kér tájékoztatást, vagy nem mindenről akar tudni, akkor ezt előre közölje az orvosával!

Önről a gyógykezelése során a legkülönbözőbb adatokat tartalmazó egészségügyi dokumentáció (tehát nem csak zárójelentés) készül. Önnek joga van ebbe a dokumentációba betekinteni, illetve – saját költségére – másolatot készíttetni. Amennyiben a dokumentációban hibás vagy olyan bejegyzést talál, amivel nem ért egyet, joga van azt kijavíttatni. (Ilyen esetben a kifogásolt bejegyzésnek is olvashatónak kell maradnia.)

Az önrendelkezéshez való jog

A beteget is megilleti az önrendelkezéshez való jog. Bizonyos törvénybe foglalt kivételektől eltekintve Ön dönti el, hogy a javasolt beavatkozásokat elvégezzék-e avagy sem. Az Ön beleegyezésének tévedéstől, megtévesztéstől, fenyegetéstől és kénysertől mentesnek kell lennie, és megfelelő tájékoztatáson kell alapulnia. A beleegyezését bármikor visszavonhatja. (Azonban, ha a beleegyezését alapos ok nélkül vonja vissza, a felmerült költségeket kifizettethetik Önnel!) Arra is van lehetősége, hogy megjelöljön egy felnőtt személyt (helyettes döntéshozó), aki jogosult a beleegyezés illetve a visszautasítás jogát Ön helyett gyakorolni. A helyettes döntéshozó megnevezésének formai követelményei vannak, rendelkezni lehet:

- saját kezűleg írt és aláírt, vagy
- géppel (más személy által) leírt, saját kezűleg is és két tanú által is aláírt (a tanúk lakcímének is szerepelnie kell), vagy
- közjegyző által szerkesztett okiratban, vagy
- írásképtelensége esetén szóban, két tanú előtt (nyilatkozatát rávezetik a kórlapjára, amit a tanúk aláírnak).
- Ha Ön átmenetileg vagy tartósan olyan állapotba került, hogy az orvosi kezeléseire vonatkozó döntéseket nem képes meghozni, és korábban helyettes döntéshozót sem nevezett meg, akkor az Egészségügyi törvényben foglalt módon, közeli hozzátartozója (elsősorban az Önnel egy háztartásban élő házastársa, nagykorú gyermeke, szülője stb.) jogosult a döntések meghozatalára. A hozzátartozó döntése semmiképpen sem érintheti hátrányosan az Ön egészségi állapotát.

Amennyiben Ön olyan kezelést utasít vissza, aminek elmaradása súlyos vagy maradandó károsodást eredményezhet, akkor az elutasítást – a fenti formai követelményeknek megfelelően – írásba kell foglalnia. Felnőtt, belátási képességének birtokában lévő beteg visszautasíthat életmentő vagy életmeghosszabbító kezelést is. Ezt csak akkor teheti, ha olyan gyógyíthatatlan betegségben szenved, amely rövid időn belül halálhoz vezet. (Ha ilyen döntést hozott, javasoljuk, keresse meg a betegjogi képviselőt!)

Önnek lehetősége van arra is, hogy még belátási képessége birtokában rendelkezék orvosi kezeléséről arra az időre, amikor állapota miatt ezt már nem tudja megtenni. (Ezt a rendelkezést „élő végakaratnak” nevezik.) Amennyiben határozott elképzelése van arról, hogy élete végén, amikor már öntudatlan állapotban van, milyen kezeléseket nem kívánna magának (pl. újraélesztés, gépi lélegeztetés, operáció, mesterséges táplálás stb.), akkor célszerű élő végakaratot készítenie. Ebben a dokumentumban is megjelölhet egy Önhöz közelálló személyt, akiről úgy gondolja, hogy ismeri az Ön értékrendjét, és az orvosi kezelésére vonatkozó döntéseket az Ön akaratának megfelelően hozza majd meg. Az élő végakaratot közjegyzőnek kell okiratba foglalnia, és két évente meg kell újítani.

Önnek joga van ahhoz is, hogy halála esetére rendelkezzen a holttestét érintő beavatkozásokról. Az Egészségügyi törvény

rendelkezései szerint megtilthatja, hogy holttestéből szervet és szövetet gyógyítás, kutatás vagy oktatás céljából eltávolítsanak, valamint kérheti, hogy holttestének boncolásától tekintsenek el.

Az orvosi titoktartáshoz való jog

Az Ön egészségügyi ellátásában résztvevő személyeknek az ellátás során tudomásukra jutott egészségügyi és személyes adatait (orvosi titok) bizalmasan kell kezelniük, és azokat csak az arra jogosultakkal közölhetik. Kik jogosultak az Ön orvosi titkait megismerni? Elsősorban azok, akiket Ön erre feljogosít. A kórházba történő felvételekor meg kell, hogy kérdezzék arról, kinek adható felvilágosítás, illetve kiket zár ki az egészségügyi adatainak részleges vagy teljes megismeréséből. (Amennyiben erről nem rendelkezik, akkor a közeli hozzátartozóit tájékoztatják.)

Önnek joga van ahhoz, hogy vizsgálata és gyógykezelése során csak azok legyenek jelen, akiknek a részvétele az ellátásban szükséges, illetve azok, akiknek az ottlétéhez Ön hozzájárult. (Ezen általános szabály alól törvény kivételt tehet!) Az Ön vizsgálatának és kezelésének olyan körülmények között kell történnie, hogy azt az Ön beleegyezése nélkül mások ne láthassák, ne hallhassák, kivéve, ha ez elkerülhetetlen.

Az egészségügyi szakemberképzésre kijelölt intézményekben (ilyen minden klinika, de a legtöbb kórház is) nem kérik az Ön hozzájárulását ahhoz, hogy vizsgálatok, kezelésekor hallgatók (tanulók) jelen lehessenek. Viszont arról előre tájékoztatni kell Önt, hogy ilyen intézménybe utalják be, illetve ilyen intézményben fogják gyógykezeltetni. Amennyiben egyes konkrét esetekben kifejezetten tiltakozik a hallgatók (tanulók) jelenléte ellen, ezt a kívánságát az ellátóknak tiszteletben kell tartaniuk. Ahhoz, hogy hallgató (tanuló) az Ön testét érintő vizsgálatot, beavatkozást végezzen, minden esetben az Ön beleegyezésére van szükség. Kérjük, mielőtt elutasító döntést hozna, gondoljon arra, hogy az egészségügyi szakemberképzés elképzelhetetlen gyakorlati oktatás nélkül. Mindannyiunk érdeke, hogy megbetegedésünk esetén jó szakemberek ellátásában részesüljünk. (De az sem mellékes szempont, hogy az oktatás során az átlagosnál nagyobb figyelmet fordítanak Önre!)

A beteg jogainak érvényesítése

A betegnek joga van az egészségügyi ellátással kapcsolatban az egészségügyi szolgáltatónál, illetve annak fenntartójánál írásban vagy szóban panaszt tenni. A panaszt kötelesek kivizsgálni és ennek eredményéről 10 munkanapon belül írásban tájékoztatást adni. (Természetesen olyan szóbeli panasz esetén, amikor a panasz okát megszüntették, nincsen szükség az írásos válaszra.)

Minden egészségügyi szolgáltatónál (a családorvostól a klinikáig) működik betegjogi képviselő, akinek a legfőbb feladata, hogy segítse a betegeket jogai érvényesítésében. Amennyiben az egészségügyi ellátása kapcsán olyan probléma merül fel, aminek a megoldásához segítségre van szüksége, keresse fel a betegjogi képviselőt! Az egészségügyi szolgáltatónak gondoskodnia kell arról, hogy a betegek és hozzátartozóik megismerhessék a betegjogi képviselő kilétét és elérésnek módját.

A beteg kötelezettségei

Eredményes gyógyító tevékenység csak a beteg és az ellátók kölcsönös együttműködése révén lehetséges, ezért a betegnek nem csak jogai, de kötelezettségei is vannak. E kötelezettségeknek elsősorban a saját és mások gyógyulása érdekében kell eleget tennie. A beteg – saját érdekében - mindenekelőtt köteles együttműködni az őt ellátó egészségügyi dolgozókkal az alábbiak szerint:

Tájékoztatni őket mindarról, aminek ismerete szükséges a megfelelő gyógykezeléshez. Különösen fontos elmondani korábbi betegségeit, gyógykezelését; azt, hogy milyen gyógyszereket szed, illetve szedett, valamint fel kell tárnia azokat a kockázati tényezőket is, amik az egészségét károsíthatják.

Tájékoztatni kell az ellátókat – saját betegségével összefüggésben – mindarról, ami mások életét vagy testi épségét veszélyeztetheti, így különösen a fertőző betegségekről és a foglalkozás végzését kizáró megbetegedésekről, állapotokról. (Egyes fertőző betegségek esetén azt is meg kell mondania, hogy a fertőzést kitől kaphatta és kit fertőzhetett meg.)

El kell mondania, hogy egészségügyi ellátásával kapcsolatban korábban milyen jognyilatkozatokat tett (pl. helyettes döntéshozót nevezett meg, élő végakaratot készített).

Miután hozzájárult a beavatkozásokhoz, köteles betartani az orvosoknak a gyógykezelésével kapcsolatos rendelkezéseit.

Természetesen köteles betartani a jogszabályokat, az intézmény házirendjét és a térítésköteles ellátások ellenértékét megfizetni.

Hitelt érdemlően igazolnia kell a személyes adatait és azt, hogy van-e egészségbiztosítása?

Köteles tiszteletben tartani más betegeket és az egészségügyi dolgozók jogait.

Bizonyára Ön is belátja, hogy ezek nem is olyan teljesíthetetlen követelmények.

Az egészségügyi dolgozók jogai

Mint minden magyar állampolgárnak, az egészségügyi dolgozónak is joga van ahhoz, hogy emberi méltóságát tiszteletben tartsák. E jog minden más emberre kötelezettségeket ró (különösen: lelkiismereti és világnézeti meggyőződésének, jóhírnevének, magánéletének, magántitkainak tisztelete, egészségének és testi épségének óvása, a vele szembeni kulturált viselkedés). Mindezekon túl, az egészségügyi dolgozót foglalkozása gyakorlása során különös jogok is megilletik:

Az orvosnak joga, hogy a tudományosan elfogadott vizsgálati és terápiás módszerek közül szabadon válassza meg az adott esetben alkalmazandó, az általa illetve az ellátásban közreműködő személyek által ismert és gyakorolt, a rendelkezésre álló tárgyi és személyi feltételek mellett végezhető eljárást. Az orvos nem kötelezhető arra, hogy az általa választott eljárás helyett más – tudományosan szintén elfogadott – beavatkozást végezzen. (Amennyiben a beteg más, tudományosan szintén elfogadott ellátást kíván, a kezelőorvosának olyan másik orvoshoz kell irányítania, aki azt a beavatkozást elvégzi.)

Az orvosnak (szakdolgozónak) bizonyos esetekben meg kell tagadnia, illetve megtagadhatja a beteg ellátását. Az orvosnak meg kell tagadnia az ellátását abban az esetben, ha:

- az jogszabályba ütközik,
- szakmai szabályba ütközik (tehát nem a tudományosan elfogadott beavatkozást akarják elvégeztetni),
- az ellátásra az orvos (szakdolgozó) fizikailag alkalmatlan (pl. beteg),
- a kért ellátásra nincsen szükség.

Az ellátást megtagadhatja az orvos (szakdolgozó) akkor, ha:

- a beteg nem igényel azonnali ellátást (későbbre halasztható, visszarendelhető), feltéve, ha ez a betegre nem ró ésszerűtlen terhet (pl. utazás, hosszas várakozás),
- a beteg az együttműködési kötelezettségét súlyosan megsérti (és nem áll fenn a sürgős szükség esete),
- az ellátó életét, testi épségét a beteg magatartása veszélyezteti,

Az ellátást megtagadhatja az orvos (szakdolgozó), de a beteget másik ellátóhoz kell irányítania abban az esetben, ha:

- más betegnek azonnali ellátásra van szüksége,
- nincsenek meg az ellátás feltételei,
- a beteg sértő, fenyegető magatartást tanúsít (feltéve, ha ezt a magatartást nem a betegsége okozza),
- a beteghez személyes kapcsolat fűzi (pl. rokona, barátja, haragosa),
- az ellátás az orvos (szakdolgozó) erkölcsi felfogásával, lelkiismereti, vallási meggyőződésével ütközik.

Az orvosnak joga van arra (és ez egyben erkölcsi kötelessége is), hogy betegét körültekintően, szükség szerint fokozatosan, a beteg állapotára és körülményeire tekintettel tájékoztassa.

Dr. Jakab Tibor